

Rijksmonument Kasteelterrein Frissestijn / Frissestein

Waaldijk, Herwijnen, West Betuwe

Monumentnummer: 45.559

Monumentbeschrijving

Redengevende omschrijving

Kadastraal perceel

HWNo2 U 802

Datum van aanwijzing

10 september 1982

Datering

14^e/15^e eeuw

Object

Kasteelterrein

Omschrijving

Kasteelterrein. Datering: 14e/15e eeuw.

Archeologische Monumentenkaart (AMK)

Betreft terrein met de resten van het kasteel Frissestijn (het Huis te Herwijnen) uit de Late Middeleeuwen (14e/15e eeuw), gelegen in klei op een uiterwaard in het stroomgebied van de Waal. Het kasteelcomplex bestaat uit een hoofdburcht en een voorburcht, omgeven door grachten. Als buitendijkse rivierburcht is het een bijzonder complex. De funderingen zijn waarschijnlijk nog allemaal aanwezig. De aanleg is gaaf bewaard. Er zijn twee kleine ontgrondingen aan de rand van het terrein uitgevoerd. In 1939 vond een kleine ontgraving plaats waarbij bakstenen funderingen werden aangetroffen (formaat 27.5x13.5x6.5 cm). Eind 18e eeuw is het huis in verval geraakt, het is begin 19e eeuw gesloopt, en het is nu niet meer zichtbaar. Aan de oostzijde is enige afslag en erosie ontstaan. De grachten zijn nog in het landschap herkenbaar. Boringen; 1985; ROB. Hierbij werd glas gevonden (schacht roemer, ontkleurd glas, met blauwe framboosnop, datering 17e-18e eeuw), en aardewerk (klein wandfragment, rood met bruinig glazuur, datering 16e-17e eeuw). INFORMATIE VAN DE STICHTING KASTELENLEXICON (SKLN):

Locatie: Huis te Herwijnen lag ten zuiden van de Waaldijk in de bovenwaard van Herwijnen, in een weiland tegenover het huidige huis Frissestein. Etymologie: Het huis te Herwijnen is genoemd naar de nederzetting Herwijnen. De herkomst van de naam Frissestein, waarmee het huis te Herwijnen ook wel wordt aangeduid, is onbekend. Typologie: onbekend; Er is niet genoeg bekend van het middeleeuwse kasteel om het bij een bepaalde categorie in te kunnen delen. Toestand: muurresten ondergronds; De resten van het middeleeuwse het Huis te Herwijnen liggen onder de grond in een weiland. Bouwgeschiedenis: De middeleeuwse burcht bestond uit een voorburcht van circa 40 x 28 meter en een hoofdburcht van circa 37 x 37 meter. Beide terreinen waren met elkaar verbonden door een houten brug. Volgens afbeeldingen van voor 1672 bestond de voorburcht uit een vierkant terrein met op de oosthoek een ronde toren met uitgebouwde toilettoren en aan

Graaf Reinald Alliantie

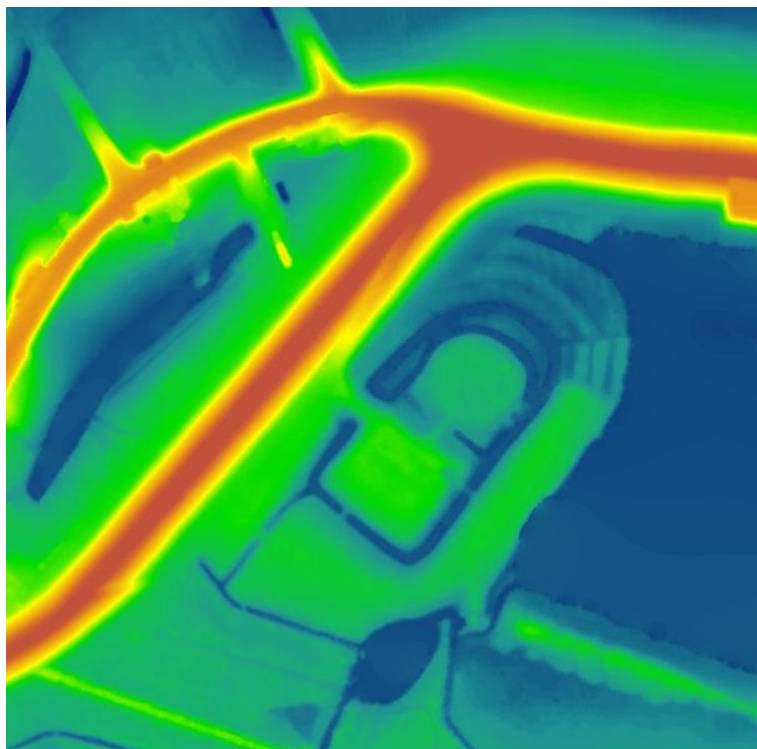
Kasteel Frissestein te Herwijnen, achterzijde, Cornelis Pronk (mogelijk), naar Jan de Bisschop, 1701-1759 (Rijksmuseum)

Rijksmonument Kasteelterrein Frissestijn / Frissestein

Waaldijk, Herwijnen, West Betuwe

Monumentnummer: 45.559

de noordwestzijde een hoge vierkante poorttoren met uitgebouwde traptoren. Tenminste langs de zuidwestzijde en de noordwestzijde stonden bijgebouwen. Een zeventiende-eeuwse plattegrond van het huis maakt het mogelijk de hoofdburcht te omschrijven. Het huis had een U-vormige plattegrond, die bestond uit een rechthoekige zaalbouw en twee torens of nagenoeg vierkante vleugels. Deze u-vorm werd afgesloten door middel van een uitgebouwde poorttoren. De wijze waarop de plattegrond is getekend, doet vermoeden dat dit huis te Herwijnen in een bouwfase is ontstaan. Uit opgravinggegevens blijkt dat de funderingen van de hoofdburcht 1,53 meter dik waren. Het aangetroffen baksteenformaat was 27,5 x 13,5 x 5 cm, hetgeen datering in de veertiende of vijftiende eeuw mogelijk maakt. Het kasteel had in de loop der tijd veel te lijden van overstromingen. In 1672 werd het kasteel door de Fransen verwoest. Misschien werd het daarna weer opgebouwd, maar in de 18e eeuw werd het verder verwaarloosd; wat er nog van over was werd begin 19e eeuw afgebroken. In 1828 werd het huidige huis gebouwd, maar dat staat niet op de plaats van het middeleeuwse Huis te Herwijnen.

AHN3 maaiveld - Blauw / Groen / Oranje
(Dynamische opmaak)

Rijksmonument Kasteelterrein Frissestijn / Frissestein

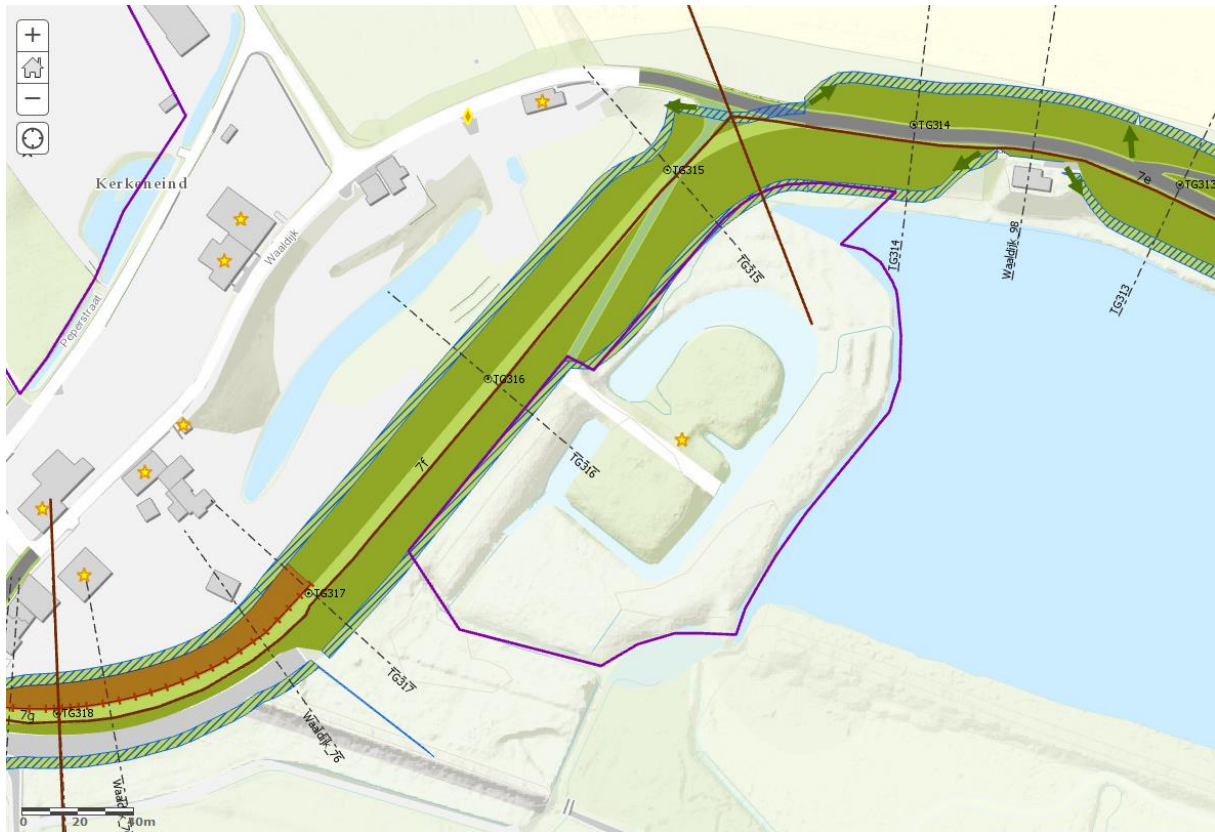
Waadijk, Herwijnen, West Betuwe

Monumentnummer: 45.559

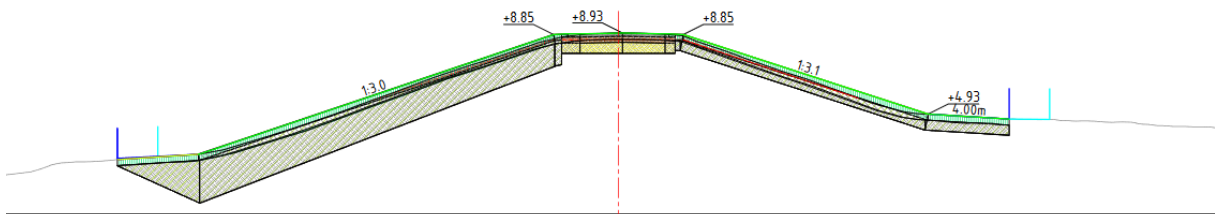
Definitief Ontwerp t.b.v. Projectplan Waterwet

Ingrep dijkversterking

De dijkversterking vindt plaats binnen het ruimtebeslag van de bestaande dijk.

Profiel ter hoogte van dijkpaal TG314

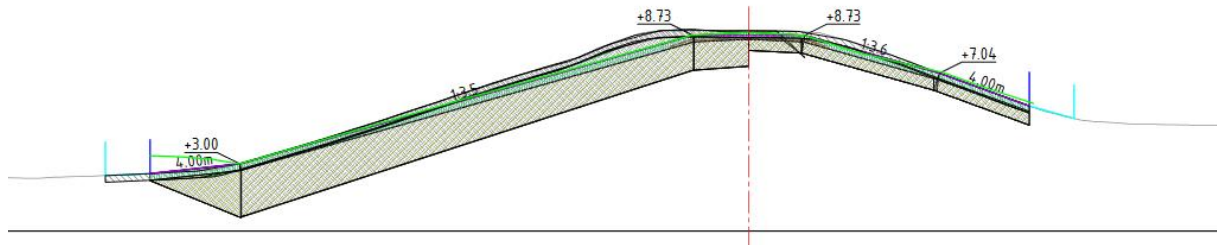

Rijksmonument Kasteelterrein Frissestijn / Frissestein

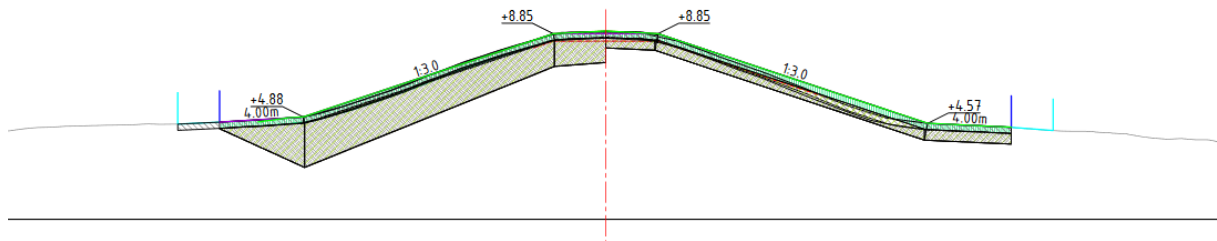
Waaldijk, Herwijnen, West Betuwe

Monumentnummer: 45.559

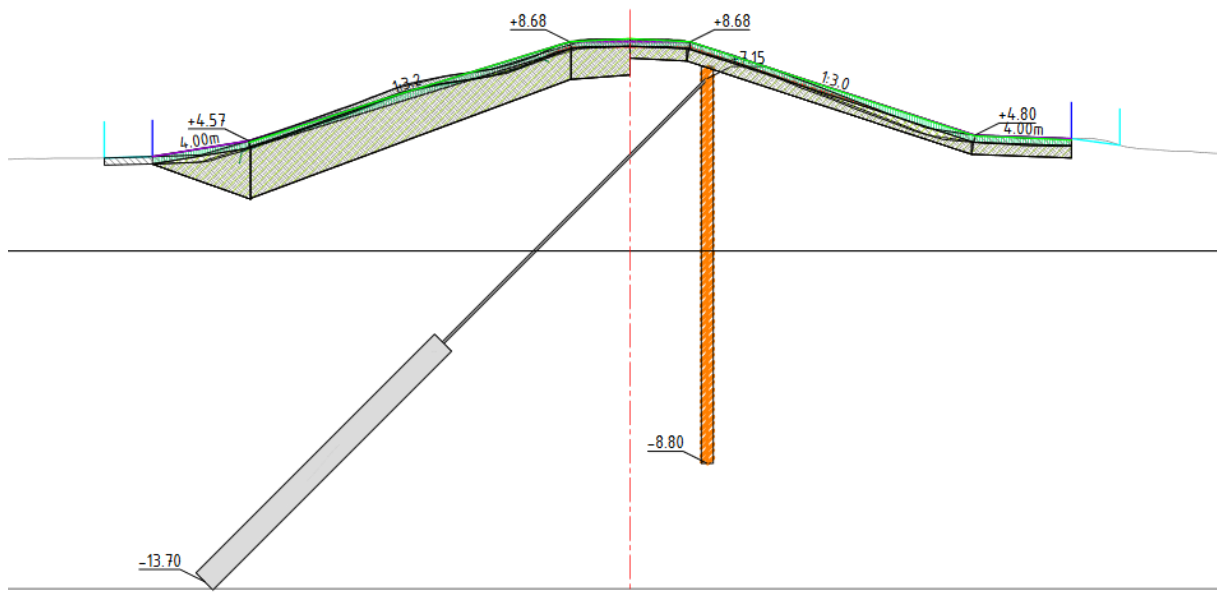
Profiel ter hoogte van dijkpaal TG315

Profiel ter hoogte van dijkpaal TG316

Profiel ter hoogte van dijkpaal TG317

Impact dijkversterking

De ingreep vindt plaats in het in de jaren 90 van de 20e eeuw aangelegde dijklichaam. De hoogte van de dijk neem niet of nauwelijks toe. Het ruimtebeslag van de nieuwe dijk is gelijk aan dat van de bestaande dijk. In het huidige ontwerp (februari 2020) is sprake van een overlap tussen het monumentale terrein en het ruimtebeslag van de nieuwe dijk. De overlap betreft de 'berm – beheerstrook' van de dijk, waar mogelijk ook

Rijksmonument Kasteelterrein Frissestijn / Frissestein

Waadijk, Herwijnen, West Betuwe

Monumentnummer: 45.559

maaiveldverbetering plaats moet vinden. Deze strook is 4 meter breed. Van overlap is sprake over de gehele west- en noordwestzijde van het terrein. De overlap is minimaal 0,5 meter en maximaal 4 meter breed.

Effectbeoordeling dijkversterking

Het effect op de landschappelijke herkenbaarheid van het terrein wordt als neutraal beoordeeld, omdat de buitendijkse ligging en de verschijningsvorm van de voorburcht, de hoofdburcht en de grachten niet wordt aangetast. Het effect van de voorgenomen ingreep op de integriteit van de ondergrondse resten van het kasteel en de kasteelgracht, wordt voornamelijk negatief beoordeeld vanwege de hierboven genoemde overlap van de 'berm – beheerstrook' en de daarmee mogelijk gepaard gaande maaiveldverbetering met het monumentale terrein.

Mitigerende maatregelen en advies dijkversterking

Aandachtspunten:

- De 'berm – beheerstrook' overlapt met het monumentaal terrein; voorkom bodemroering.
- Vraag een monumentenvergunning aan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor alle ingrepen ter hoogte van het archeologisch rijksmonument.

Maatregelen uiterwaard (ingreep rivier- en natuurcompensatie en recreatie)

Naast de dijkversterking vindt rivier- en natuurcompensatie plaats in de uiterwaard (Herwijnense Bovenwaard). In de uiterwaard wordt een geul gegraven. De bodem van de geul komt op NAP hoogte te liggen. De afstand van de geul tot het monumentaal terrein varieert in het ontwerp van 2 tot 16 meter. Aan de westelijke zijde van de geul wordt een uitstroomopening gerealiseerd. De geul wordt vervolgens aangesloten op de bestaande plas ten oosten van het kasteelterrein Frissestijn. Door middel van het aanleggen van grote duikers en het doorsteken van bestaande kades in het oostelijk deel van de Herwijnense Bovenwaard, worden de bestaande plassen met elkaar verbonden. De meest oostelijk gelegen plas komt in verbinding met de rivier te staan. Door het doorsteken van een bestaande kade wordt een inlaat gecreëerd. Het geheel van aaneengeregen plassen en de geul, gaat meestromen met de rivier.

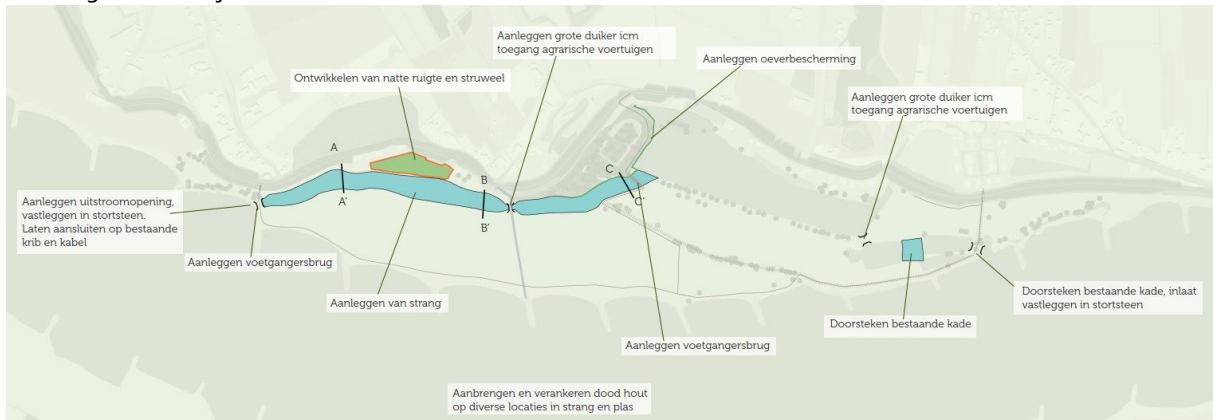
Langs de oever van het kasteelterrein Frissestijn (ter hoogte van de bestaande plas) en langs de noordelijke oever van de te graven geul wordt oeverbescherming aangebracht, om de oever tegen afkalven te beschermen. Voornamelijk wordt gedacht aan het aanbrengen van zinkstukken en stortsteen.

In de uiterwaard worden struipaden aangelegd. Er is ook een struipad voorzien ter hoogte van het kasteelterrein Frissestijn. Om de struipaden ten zuiden van de te graven geul met het pad ter hoogte van het kasteelterrein Frissestijn te verbinden, is een voetgangersbrug voorzien over de te graven geul.

Rijksmonument Kasteelterrein Frissestijn / Frissestein

Waaldijk, Herwijnen, West Betuwe
 Monumentnummer: 45.559

Maatregelen Herwijnense Bovenwaard

Maatregelen Herwijnense Bovenwaard (ingezoomd op kasteelterrein Frissestijn)

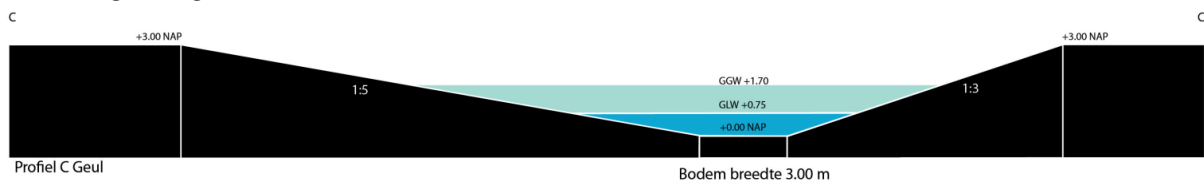

Rijksmonument Kasteelterrein Frissestijn / Frissestein

Waldijk, Herwijnen, West Betuwe

Monumentnummer: 45.559

Profiel te graven geul (C-C')

Impact maatregelen uiterwaard

Om te bepalen of tijdens laagwatersituaties een verlaging van de grondwaterstand optreedt is de zomer van 2003 met het geohydrologisch model doorgerekend. Op basis daarvan is geconcludeerd dat de waterstand in de plas ten oosten van kasteel Frissestijn dynamischer wordt als gevolg van het verbinden met de Waal. Ook stijgt de waterstand sneller als gevolg van een hogere waterstand op de Waal. Ter plaatse van Kasteel Frissestein is het verschil zeer klein, zeker in de periode juni – oktober zijn de grondwaterstanden zeer vergelijkbaar. Wel reageert de grondwaterstand sneller: de grondwaterstand daalt in het begin sneller en stijgt aan het einde sneller. De laagste grondwaterstand verandert niet.

Omdat het geheel van aaneengeregen plassen en de geul, gaat meestromen met de rivier, is langs de oever van het kasteelterrein Frissestijn (ter hoogte van de bestaande plas) en aan langs de noordoever van de te graven geul, oeverbescherming voorzien, om de oevers tegen afkalven te beschermen.

Effectbeoordeling maatregelen uiterwaard

Het effect van de voorgenomen ingrepen op de archeologie wordt licht negatief beoordeeld. De te graven geul is buiten het monumentale terrein geprojecteerd. Volgens de monumentenbeschrijving vindt in de huidige situatie aan de oostzijde van het kasteelterrein (aan de zijde van de bestaande kleiwinput) afkalving van het terrein plaats. Het aanbrengen van oeverbescherming om verdere afkalving tegen te gaan, heeft in principe een positief effect, mits bij het aanbrengen van de oeverbescherming de bestaande oever van het terrein niet verder wordt aangetast. Hoewel de waterstand in de kleinwinplas dynamischer wordt als gevolg van het verbinden met de Waal, is het verwachte verschil in grondwaterstand ter hoogte van Kasteel Frissestijn zeer klein; zeker in de periode juni – oktober zullen de grondwaterstanden naar verwachting zeer vergelijkbaar zijn met de huidige situatie. Wel reageert de grondwaterstand sneller: de grondwaterstand daalt in het begin sneller en stijgt aan het einde sneller. De laagste grondwaterstand verandert niet. Omdat het effect op de grondwaterstand beperkt is, wordt het effect op de conservering van houten funderingspalen onder de muurresten van kasteel Frissestijn licht negatief beoordeeld.

Omdat de aanleg van struipaden niet gepaard gaat met bodemroerende ingrepen, wordt geen effect op de archeologie verwacht. Vooralsnog wordt het effect van de aanleg van een voetgangersbrug naar het wettelijk beschermde archeologische terrein op de archeologie licht negatief beoordeeld.

Mitigerende maatregelen en advies

Aandachtspunten:

- Stem het ontwerp voor de aan te leggen voetgangersbrug en het aanbrengen van oeverbeschoeiing ter hoogte van het archeologisch rijksmonument af met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- Monitor de grondwaterstanden ter hoogte van het archeologisch rijksmonumenten voor, tijdens en na de uitvoering.
- Vraag een monumentenvergunning aan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor alle ingrepen ter hoogte van het archeologisch rijksmonument.